

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація

У записці розглянуто роль та місце патріотичного виховання у системі забезпечення національної безпеки. Досліджено особливості патріотичного і військово-патріотичного виховання у провідних країнах світу, зокрема країнах-членах ЄС та НАТО. Проаналізовано ефективність законодавства України щодо організації та ведення національно-патріотичного виховання, розроблено пропозиції стосовно підвищення ефективності державної політики у цій сфері. Записка розрахована на фахівців у галузі нормотворчої діяльності, гуманітарної складової національної безпеки та освіти.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Російська агресія викликала хвилю патріотизму, яка сколихнула всю Україну. Самоорганізація громадянського суспільства, відданість і героїзм пересічних українців, військовослужбовців та добровольців стали одними з визначальних факторів, що дозволили зупинити агресора.

У той же час, на початковому етапі мала прояв низка системних проблем у забезпеченні національної безпеки. Зокрема, під час прямого протистояння з противником певна частка особового складу силових структур виявилася неготовою до виконання своїх обов'язків щодо збройного захисту національного суверенітету і територіальної цілісності України і перейшла на бік агресора. Однією з причин такого стану справ стала відсутність у них належної особистої мотивації щодо виконання службових і громадянських обов'язків, зокрема, брак патріотизму.

Іншою проблемою є те, що в умовах збройної та інформаційної агресії РФ проти України, економічної кризи, а також відсутності єдиного духовного стрижня в системі виховної роботи у молодіжному середовищі відбулася певна руйнація позитивного образу України як могутньої незалежної держави з унікальною культурною спадщиною.

Нині в експертному середовищі низки європейських країни активно обговорюються нові підходи щодо питання патріотичного виховання в умовах зростання рівня терористичної загрози та неконтрольованої міграційної хвилі в ЄС.

Як показують події останніх років, забезпечення належним чином національного суверенітету і територіальної цілісності України потребує докорінного реформування вітчизняної системи виховання молоді, її спрямування на становлення свідомих громадян і патріотів української соборності. Нині проблема патріотичного виховання набуває особливого

значення, оскільки від її вирішення багато у чому залежить майбутнє нашої нації.

Патріотичне виховання має чітку цільову настанову – готувати до захисту Батьківщини, і виступає невід’ємною складовою системи забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах актуальним завданням є теоретичне переосмислення підвалин патріотизму, формування нових підходів до національно-патріотичного виховання молоді.

Патріотичне виховання, як складова національно-патріотичного виховання, має забезпечувати становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання своїх громадянських обов’язків та успадкування духовно-культурних надбань Українського народу.

Невід’ємною частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у громадян готовності захищати, а якщо необхідно і віддати своє життя за Батьківщину. Крім того, військово-патріотичне виховання покликане забезпечити суспільну значущість й повагу до військової служби, сформуванню бажання у молоді здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу.

Свого часу український історик, дипломат і теоретик українського консерватизму В. Липинський писав: «Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім’я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи

українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...»¹.

Як свідчить історія, виховання патріотизму, готовності кожного громадянина за будь-яких умов, навіть ціною власного життя, захистити Батьківщину від ворогів завжди виступало гарантом безпеки держави. Яскравим історичним прикладом патріотичного виховання громадян було виховання у Стародавній Спарті (державі Лакедемон), де сам спосіб життєдіяльності визначався спрямуванням країни на постійну бойову готовність. Коли юний мешканець Спарті досягав віку семи років, держава брала на себе увесь тягар його виховання та навчання. При цьому, головним завданням держави була підготовка воїнів, здатних як до захисту власних кордонів, так і до захоплення нових територій. Саме у цей період виникає ідея супротивника, будь-то варвари або представники суміжних держав.

На сьогоднішній день патріотичне виховання молоді в багатьох країнах світу займає одне з провідних місць у системі національних пріоритетів. Повага і любов молодих громадян до власної Батьківщини, мови, традицій та культури виступають невід'ємними складовими державної політики.

Так, у Сполучених Штатах патріотичні почуття і гордість за власну країну прищеплюються американцям із самого дитинства. Непересічне значення у цьому процесі відіграє активна пропаганда державних символів через ЗМІ, культуру та інститути громадянського суспільства – школи, університети, різноманітні скаутські і молодіжні організації.

Найбільш активно до ідей патріотизму залучають у Китаї, де ця діяльність становить основу державної політики і координується Комуністичною партією, Комуністичним союзом молоді та Федерацією молоді Китаю.

У Японії в 2006 р. відбулося реформування освітянської політики і відповідно до закону про освіту в школах ввели уроки патріотизму, головна

¹ Більш докладно див.: лист В. Липинського до Б. Шемета. Писаний у Райхенау 12.12.1925 р. // Мала енциклопедія етнодержавознавства. НАНУ, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Римаренко Ю.І. (відп. ред.) та ін. – К: Довіра, Генеза. -1996. - С. 745-746.

мета яких посилити почуття національної гордості, власної гідності та поваги до японських традицій.

Заслуговують на увагу особливості патріотичного виховання у країнах Європейського Союзу, де насамперед опікуються питанням імовірності небезпечної підміни цього поняття поняттям радикального націоналізму, яке може викликати у суспільстві нетерпимість, ксенофобію та шовінізм.

Внаслідок демократизації політичного життя та поглиблення інтеграційних процесів між країнами поняття патріотизму дещо переосмислено, а його виховання часто-густо заміщено формуванням у молоді громадянської позиції – нової інтеграційної якості особистості, яка сприяє її соціалізації в умовах сучасного світу. При цьому, головний наголос такого формування робиться на гармонії прояву патріотичних почуттів, толерантності, гуманізму, почутті власної гідності та внутрішньої свободи, дисциплінованості й поваги до державної влади.

Так, із метою підвищення громадянської свідомості підлітків, роз'яснення їм важливості демократії та свободи слова, у школах Великої Британії починаючи з 2007 р. запроваджено обов'язковий предмет з основ громадянства. Слід зауважити, що Міністерство освіти (Department for Education) було розчаровано першими результатами реформи внаслідок недостатньої підготовки й нерозуміння предмету переважною більшістю педагогів, які часто-густо ухилялися від питань щодо расового, релігійного, етнічного розмаїття та міграційних процесів, що зрештою і зробило ці уроки марними. Крім того, за даними дослідження YouGov, 80 % опитаних батьків не захотіли, щоб їхнім дітям викладали у школах патріотизм, мотивуючи це тим, що учням не слід нав'язувати любов до Великої Британії, оскільки вона має «морально неоднозначну» історію і патріотизм повинен викладатися виключно як «дискусійне питання»².

² YouGov – британська компанія, заснована у 2000 р., яка професійно займається різноманітними маркетинговими дослідженнями серед користувачів мережі Інтернет.

Із цієї ж причини «неоднозначності власної історії» у Німеччині більшість громадян досить тривалий час після Другої світової війни із певною насторогою ставилася до широкого публічного використання національних символів, зокрема, обов'язкового вивішування державного прапора на урядових будівлях. Однак, високий рівень розвитку економіки й туризму сучасної ФРН, її досягнення у політиці, культурі та спорті поступово сприяли формуванню у населення країни нового почуття ідентичності та національної гордості. На сьогоднішній день у Німеччині все ще продовжується процес громадського обговорення форм та можливих наслідків проявів патріотизму, а отже, використовується метод ненав'язливого патріотичного виховання.

У ФРН набули популярності державні цільові програми «Добровільний соціальний рік», «Добровільний екологічний рік», «Добровільний культурний рік» тощо, які фінансуються із бюджетів земель і мають за мету допомогти молоді більш успішно залучатися до розв'язання соціальних проблем й виробити у себе почуття громадянської відповідальності і патріотизму. Серед німецької молоді активно пропагується суспільна значущість альтернативної федеральної добровільної служби (Bundesfreiwilligendienst), місцем проходження якої є соціальна сфера, охорона здоров'я та екологія. Завдяки перебуванню на такій службі, яка триває від 6 до 24 місяців, хлопці та дівчата мають можливість не лише відчувати себе потрібними суспільству, а й поповнити сімейний бюджет.

Довідково: Кожен рекрут федеральної добровільної служби ФРН (Buftdis) отримує кишенькові гроші у розмірі 330 євро на місяць, держава сплачує за нього внески до пенсійного фонду та медичну страховку. Термін служби зараховується до трудового стажу. Крім того, організації в яких служать добровольці, як правило, відшкодовують їхні витрати на проїзд, допомагають із житлом, надають екіпіровку та годують за власний рахунок³.

Однією із складових патріотичного виховання молоді у країнах ЄС виступає військово-патріотичне виховання у закладах освіти, яке представляє собою організовану і цілеспрямовану діяльність держави та суспільних

³ Жолквер Н. Чем привлекает немцев добровольная гражданская служба. 28.09.2012. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://dw.com/p/16GUB>

інститутів щодо формування особистості школяра як громадянина і патріота. Хоча напрями такої діяльності у кожній західній країні мають свої відмінності, визначальні підходи щодо військово-патріотичної підготовки загалом подібні.

У країнах Євросоюзу, зокрема Франції та Великій Британії, типовими складовими загальнодержавної системи військово-патріотичного виховання виступають:

- початкова військова підготовка у школі (або іншому навчальному закладі, що має статус загальноосвітнього), а також військова підготовка на навчально-польових зборах, навчання у вигляді військових ігор, походів тощо;

- діяльність військових кафедр (центрів) у ВНЗ із підготовки молодшого офіцерського складу;

- патріотична та військово-патріотична робота державних і громадських організацій, громадських рухів організацій молоді (об'єднань, клубів, гуртків, спортивних секцій тощо);

- діяльність ЗМІ, кінематографу, різноманітних творчих об'єднань.

При цьому, основними напрямками патріотичного виховання є:

- державно-патріотичне виховання, орієнтоване на національні інтереси (патріотизм, почуття обов'язку, законослухняність, дисциплінованість);

- громадянське виховання, орієнтоване на виховання соціальних якостей особистості (громадянської позиції, соціальної активності, відповідальності);

- залучення до культурних цінностей та досягнень, виховання духовності, національної самобутності, розуміння суспільної значущості власної професії, відповідальності за якість своєї праці.

У більшості країн-членів НАТО військово-патріотичне виховання виступає складовою частиною загальнодержавної системи позавійськової підготовки. Така система найбільш розвинена у Великій Британії і включає різноманітні кадетські організації (курсантські формування на базі учнів

шкіл та середніх навчальних закладів), зокрема, Морський кадетський корпус, кадетські формування сухопутних військ, Авіаційний кадетський корпус, звичайні кадетські корпуси, а також три служби позавійськової підготовки офіцерів у цивільних ВНЗ відповідно до трьох видів Збройних сил. Найбільш відомим є Об'єднаний кадетський корпус (Combined Cadet Force – CCF) – шкільна військово-спортивна молодіжна організація, яка існує за безпосередньої підтримки міністерства оборони і покликана сприяти зміцненню дисципліни у школі, допомагати учням розвивати відповідальність, самостійність, винахідливість, витривалість та наполегливість. Багато хто з офіцерів британського війська починали свою кар'єру саме в Об'єднаному кадетському корпусі⁴.

За інформацією Британського Міністерства Оборони (Ministry of Defence (United Kingdom) (MOD)), через систему позавійськової підготовки комплектується біля третини офіцерського складу Збройних Сил, а також дві п'ятих молодшого командного складу. Усього через цю систему щорічно проходить понад 150 тис. студентів та учнів. Відповідні курси існують в усіх британських університетах, а також у багатьох політехнічних інститутах та коледжах.

У Франції військово-патріотичне виховання у школі – це початкова військова підготовка, яка має давні традиції. У середній школі на військову підготовку відводиться близько 300 годин на рік. У коледжах та ліцеях, починаючи з 2001 р., із метою зміцнення зв'язку молоді з армією введено обов'язків предмет – військове навчання. Його головна мета полягає у вивченні принципів та організації національної оборони Франції.

Позитивну роль у патріотичному та військово-патріотичному вихованні підлітків у багатьох країнах світу відіграла і продовжує відігравати громадська система виховання Скаутський рух (скаутинг, англ. scouting) – міжнародний неполітичний молодіжний рух, який покликаний підтримувати

⁴ Развитие личности в школах Великобритании. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: http://www.britishschools.ru/about/individual_development/

фізичний, розумовий і духовний розвиток молоді, підвищувати її роль у суспільстві. Початком руху вважається 1907 р., а засновником генерал-лейтенант британської армії Р. Бейден-Павелл (англ. Robert Baden-Powell)⁵.

Довідково: Станом на початок 2012 р. до скаутського руху належало понад 38 млн членів у 216 країнах і територіях. Найбільшою міжнародною організацією, до якої входять національні скаутські організації є Всесвітня організація скаутського руху. У скаутських організаціях усіх країн використовується система прогресивного виховання (самовиховання) через застосування таких засадничих принципів, як «виховання через служіння», «обітниця і закон», «навчання через справу» тощо. Рух орієнтує виховання на загальнолюдські цінності, формує патріотичні якості, і за думкою американського психолога Б.Ф. Скіннера, робить з нього «відданого і надійного громадянина, який знаходиться у гармонії із самим собою»⁶.

Перша скаутська організація на території України виникла в 1909 р. у Бахмутському повіті на Катеринославщині (сучасна Дніпропетровщина). Скаутські загони за часів Російської імперії існували переважно при школах у таких українських містах, як: Київ, Одеса, Катеринослав, Бахмут, Олександрівськ (Запоріжжя), Харків, Житомир та ін. Перший український скаутський гурток на Західній Україні було засновано у Львові восени 1911 р. За часів УРСР скаутинг було заборонено і рух існував у рамках Пласту за кордоном на території Польщі, Чехословаччині та Франції. Нині, Національна організація скаутів України (НОСУ) нараховує близько 5 тис. членів. У 2008 р. НОСУ набула членства у Всесвітній організації скаутського руху⁷.

На сьогоднішній день державна політика України у сфері національно-патріотичного виховання реалізується відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст.», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та

⁵ Основоположною працею скаутського руху є книга Р. Бейден-Павелла «Скаутинг для хлопців» (Лондон, 1908 р.) як програма неформальної освіти з акцентом на практичні зовнішні дії, зокрема таборування, знання лісу, водний спорт, піші мандрівки та заняття альпінізмом.

⁶ Political Affairs, vol. VIII, 1974, № 1.- P.51.

⁷ Офіційний веб-сайт Національної організації скаутів України. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://www.ukrscout.org>

заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 - 1945 рр.», «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій», Постанови Верховної Ради України від 12.05.2015 р. № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 рр. (затверджена Указом Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015) тощо.

Найбільш ґрунтовно питання законодавчого унормування патріотичного виховання висвітлено у Законі України «Про оборону України». Так, у ст. 3 цього Закону визначено, що підготовка держави до оборони в мирний час, поряд з іншим, включає такі складові, як військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до служби в ЗС України, забезпечення престижу військової служби. У ст. 12 зазначається, що серед завдань інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів є участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, а також участь у військово-патріотичному вихованні громадян України⁸.

Крім того, одним із завдань у діяльності центральних та інших органів виконавчої влади у сфері оборони у взаємодії з МО України відповідно до ст. 13 цього Закону виступає організація роботи, пов'язаної з військово-патріотичним вихованням громадян України, наданням допомоги громадським організаціям, діяльність яких спрямована на зміцнення обороноздатності держави та військово-патріотичне виховання громадян

⁸ Закон України «Про оборону України». [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/print1443161996030646>

України. Місцеві державні адміністрації відповідно до ст. 14 також повинні організувати допризовну підготовку молоді, підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей та військово-патріотичного виховання. А виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у галузі оборонної роботи (ст. 15) мають, серед іншого, безпосередньо проводити заходи щодо військово-патріотичного виховання громадян України.

Окреме місце у Законі «Про оборону України» займають завдання підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності і обов'язки їх посадових осіб у сфері оборони (ст. 16), які поряд з іншим, мають створювати своїм працівникам належні умови задля виконання ними військового обов'язку згідно із законодавством, а також забезпечувати здійснення заходів з їх військово-патріотичного виховання.

Закон України «Про Збройні Сили України», визначаючи засади діяльності Збройних Сил України (ст. 11), окремо підкреслює про необхідність виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, додержання військової дисципліни⁹.

Досить широко проблему патріотичного виховання розкрито і у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України (затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016). У ній однією із складових ефективного розвитку сектору безпеки і оборони в сучасних умовах визначено забезпечення розвитку системи військово-патріотичного виховання, запровадження програм військової підготовки і цивільного захисту в загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах. Концепція передбачається, що кадрове забезпечення розвитку систем сектору безпеки і оборони (на етапі до кінця 2017 р.) повинно ґрунтуватися на створенні необхідних умов для військово-патріотичного виховання молоді, а розвиток соціально-гуманітарного забезпечення має здійснюватиметься шляхом вдосконалення форм і методів військово-патріотичної, культурно-

⁹ Закон України «Про Збройні Сили України». [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1934-12/print1443616654123316>

виховної та просвітницької роботи серед військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, протидії деструктивному інформаційному впливу противника. Особливу увагу приділено ролі та місцю суспільства в розвитку сектору безпеки і оборони України. Так, серед іншого, пріоритетами у цьому напрямі визначено створення умов для залучення громадських організацій до військово-патріотичного виховання молоді, підготовки громадян до захисту Батьківщини¹⁰.

Разом із тим, аналіз чинної нормативно-правової бази України у сфері національно-патріотичного виховання дозволяє стверджувати, що патріотичне виховання поки що не набуло вигляду цілісного законодавчо визначеного механізму системної і цілеспрямованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства та громадян з формування у людини і громадянина високої національної свідомості, почуття відданості своїй Батьківщині.

Так, у тексті Конституції України взагалі відсутні терміни «патріот» і «патріотизм». А статтю 15 Основного закону є усі підстави вважати прямою заборонаю на існування державницької ідеології в Україні, а відтак і будь-яких ідейних засад патріотизму¹¹.

Закон України «Про освіту», який за відсутності в нашій державі окремого закону про патріотичне виховання, мав би за логікою унормовувати патріотичне виховання дітей та молоді в якості одного з головних пріоритетів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина, визначати завдання, форми та методи такої діяльності, не приділяє належної уваги цьому важливому аспекту, і лише у одній своїй статті використовує термін «патріотизм». Так, зокрема, в обов'язках педагогічних та науково-педагогічних працівників зазначено, що вони настановленнями і особистим

¹⁰ Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України. Затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92/2016/print1443161996030646>

¹¹ Конституція України. Ст. 15. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1433770101413150>

прикладом повинні утверджувати повагу до патріотизму, як одного з принципів загальнолюдської моралі¹².

У текстах Законів України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст.», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 - 1945 рр.» і «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій» – також взагалі не використовуються терміни «патріот» і «патріотизм»¹³.

Верховна Рада України постановою від 12.05.2015 р. № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» також не зробила належного внеску у наповнення законодавчої бази у галузі патріотичного виховання. Незважаючи на досить претензійну назву, термін «патріотизм» у тексті постанови згадується лише один раз (п. 2, 3 абз.): «рекомендувати Кабінету Міністрів України в установленому порядку розробити методичні рекомендації щодо представлення подій, пов'язаних з окупацією Криму Російською Федерацією та проведенням АТО... в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді».

Нинішній етап українського державотворення має надзвичайно велике значення для визначення майбутнього Українського народу, подальших перспектив розвитку Європи, а зрештою і всього світового порядку. У сучасних надзвичайно важких умовах необхідності протистояти російській збройній та інформаційно-психологічній агресії пріоритетними завданнями суспільного і соціально-економічного розвитку України має стати, поряд з забезпеченням нашої територіальної цілісності та інтеграцією до

¹² Закон України «Про освіту». Стаття 56. 3 абз. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/print1433770101413150>

¹³ Більш докладно див.: Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законодавство України. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main>

європейського співтовариства, розбудова якісно нової державної політики національно-патріотичного виховання, яка значною мірою і вплине на майбутню долю Української держави.

Національно-патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадськості, сім'ї, освітніх закладів й інших соціальних інститутів спрямована на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності і любові до Батьківщини, постійної готовності до виконання свого обов'язку із захисту національних інтересів. Головним завданням національно-патріотичного виховання молоді виступає формування у неї позитивного ціннісного ставлення до Українського народу, Батьківщини, власної держави та нації.

ПРОПОЗИЦІЇ

Із метою вдосконалення державної політики з питань національно-патріотичного виховання громадян України, покращення нормативно-правового забезпечення у цій сфері пропонується:

1. Внести зміни до статті 15 Конституції України, а саме:

абзац другий цієї статті («Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова») записати в редакції: «Держава сприяє утвердженню й розвиткові державницької ідеології як цілісної системи ідей, цінностей і уявлень, через яку Український народ усвідомлює себе та своє становище в оточуючому світі, висловлює свої потреби та визначає форми організації власного буття».

2. У новій редакції Закону України «Про основи національної безпеки» визначити:

- серед *національних інтересів*:

«розвиток інтелектуального потенціалу Українського народу, формування національно-культурної ідентичності, національно-

патріотичного світогляду, збереження та розвиток духовно-моральних цінностей українців, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов задля розширеного відтворення населення»;

- серед основних напрямів державної політики у сфері національної безпеки:

«формування та розвиток національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду Українського народу, збереження його духовно-моральних цінностей»;

«взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання, забезпечення широкої громадської підтримки цих процесів, підвищення ролі сім'ї і волонтерських організацій».

3. Внести зміни до Закону України «Про освіту»:

- викласти абзац 2 преамбули у такій редакції:

«Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу і незалежність нашої держави, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями»;

- абзац 4 статті 6 доповнити словом «патріотизм»;

- статтю 33 викласти у такій редакції:

«Дошкільна освіта і виховання здійснюються у сім'ї, дошкільних навчальних закладах у взаємодії з сім'єю і мають за мету забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх всебічного розвитку, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до

національних надбань Українського народу, набуття життєвого досвіду, вироблення умінь та навичок, необхідних для подальшого навчання»;

- частину 1 статті 35 викласти у такій редакції:

«1. Загальна середня освіта забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу і незалежність нашої держави, засвоєння визначеного суспільними, мовними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення»;

- частину 1 статті 44 (Напрями діяльності вищого навчального закладу) доповнити абзацом такого змісту:

«національно-патріотичне виховання».

4. Внести зміни до пункту 17 **Воєнної доктрини** (затвердженої Указом Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015), а саме: до основних завдань воєнної політики України у найближчий час і в середньостроковій перспективі додати:

«військово-патріотичне виховання особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, підняття престижу військової служби, утвердження духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу і незалежність нашої держави».

5. Беручи до уваги, що національно-патріотичне виховання є невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки України доцільно розглянути питання щодо створення у при Апараті Ради національної безпеки і оборони України постійнодіючого **Координаційного центру з питань національно-патріотичного виховання**, із залученням

представників зацікавлених міністерств, відомств, громадськості, ЗМІ, духовно-релігійних, волонтерських та інших організацій. До основних завдань новоутвореного Центру має бути віднесено не лише об'єднання зусиль усіх органів державної та місцевої влади, громадськості і світової української діаспори щодо покращення національно-патріотичного виховання громадян України, а й контроль за ефективністю реалізації державної політики у цій сфері.

Відділ проблем національної безпеки

(С. В. Сьомін)

№ 34, Серія « Національна безпека»